

Projektet Tradition och byggproduktion 2000/2001

Projektets organisation

Projektet Tradition och byggproduktion 2000/2001 avslutades i december 2001. I detta avsnitt redogör vi lite fylligare för innehåll och syfte för projektet, som Riksantikvarieämbetet (RAÄ) genomförde i två etapper under 1999-2001 tillsammans med sex län och tre nätverksorganisationer. Verksamheten genomfördes av de medverkande länen och nätverken, som en serie delprojekt med olika målgrupper och olika innehåll.

Det gemensamma syftet med delprojekten var att sprida kunskap om byggnadsvård och traditionellt byggande. Resultaten av verksamheten under etapperna 1999-2000 och 2001 presenteras under [Rapporter 1999-2000](#) respektive [Rapporter 2001](#).

De län och organisationer som medverkade är Gotlands, Gävleborgs, Södermanlands, Värmlands, Västmanlands och Örebro län samt nätverken BEVIS, FIBOR och Nätverket för byggnadsvård på Gotland.

Resultaten och erfarenheterna från verksamheten var så goda att projektet mycket väl kan tjäna som inspiration och idébank för marknadsföring av byggnadsvård. Länsstyrelser, läns museer, utbildningsinstitutioner och hembygds museer kan säkert hitta uppslag för sin verksamhet. Det går bra att kontakta respektive projektledare eller Riksantikvarieämbetets projektsamordnare.

Målet är en god byggnadsvård för alla byggnader

En god byggnadsvård gäller alla hus - inte bara de riktigt gamla!

Projektets mål var att dels genom informations- och utbildningsverksamhet öka intresset hos fastighetsägare och förvaltare att vårda sina byggnader enligt de metoder och principer som används inom den "antikvariska" byggnadsvården och dels

utbilda dem som yrkesmässigt arbetar med husbyggnader.

Syftet var att övertyga fler fastighetsägare om poängerna med att bevara sina byggnaders karaktär och underhålla husen på ett långsiktigt bra sätt samt att se till att det finns yrkesfolk som kan möta en ökad efterfrågan på byggnadsvårdstjänster

Kurser, seminarier, öppna husrestaureringar - många intressanta aktiviteter för fastighetsägare eller den som jobbar med hus

Många spännande aktiviteter genomfördes under de båda etapperna. Intressanta seminarier, praktiska byggnadsvårdskurser och öppna hus-dagar där företag med särskild byggnadsvårdskompetens fick möjlighet att visa hur de arbetar, är några exempel.

Dessutom producerades ett antal skrifter om byggnadsvård och det antikvariska synsättet. Bland dessa kan nämnas den serie om nio informationsblad som presenteras på projektets hemsida och skriften "Vårt byggda kulturarv" från Örebro läns museum samt broschyren "Byggnadsvård på Gotland" från läns museet på Gotlands. Utöver detta har ett antal hemsidor öppnats för information om byggnadsvård.

Samarbete i regionala och nationella nätverk

De olika delprojekten genomfördes i samarbete mellan länsstyrelser, läns museer, olika intresseorganisationer samt konsult- och byggföretag med kompetens från den "antikvariska" byggnadsvården. I flera delprojekt skedde samarbetet över länsgränserna. Riksantikvarieämbetet svarade för den övergripande projektsamordningen.

Projektets grundläggande idéer

Kretsloppsanpassning av byggande och underhåll - det finns kunskaper att använda!

Många aspekter av det traditionella byggandet, liksom delar av byggnadsvården kan bidra till samhällets arbete att utveckla långsiktigt hållbara metoder att underhålla och renovera hus. Dessa kunskaper måste tas till vara i det pågående arbetet. Det traditionella byggandet kan framför allt bidra med en orientering mot lokala, förnyelsebara, underhållsbara material med lång livslängd som även är lätta att återanvända eller återvinna. Ofta byggdes husen förr så att de med små medel kunde anpassas efter nya behov.

Inom byggnadsvården finns ett etablerat förhållningsätt till renovering av byggnader som innebär en hög grad av kretsloppsanpassning, t.ex. minimering av ingrepp, reparation i stället för utbyte samt användning av material som gör det möjligt att utföra regelbundet underhåll. Sammantaget bidrar detta till ett gott hushållande med resurser.

God ekonomi, mindre miljöbelastning och välbevarade byggnader

Tanken är att den kompetens som utvecklats för antikvarisk byggnadsvård kan tillämpas på långt fler byggnader än bara de med ett stort kulturhistoriskt värde. Utgångspunkten för projektet är att om fler fastighetsägare vårdar sina hus med samma försiktighet som präglar vården av kulturhistoriskt värdefulla byggnader, så bevaras husets kvaliteter bättre, underhållskostnaden blir låg och påfrestningarna på vår miljö blir mindre.

Erfarenheterna från den "antikvariska" byggnadsvården har något att tillföra "vanligt" fastighetsunderhåll.

Allt var inte bättre förr men det finns vissa saker att lära

Förr använde man byggnadsmaterial som hade lång livslängd, bl.a. för att de var enkla att underhålla. Den självklara utgångspunkten var att byggnaden skulle användas av flera generationer. Av praktiska skäl använde man nästan uteslutande lokala

byggnadsmaterial. Det var alltför besvärligt att transportera byggnadsmaterial lång väg. Idag ser det annorlunda ut.

En stor del av alla tunga transporter på våra vägar hänger t.ex. ihop med byggverksamhet på ett eller annat sätt. Det innebär en stor miljöbelastning. Genom att få större kunskap om vad som präglade det traditionella byggandet, kan vi få impulser till hur vårt byggande idag kan göras mer kretsloppsanpassat. Om fler intresserar sig för att studera det som utmärkte det traditionella byggandet, ökar möjligheterna för att de goda erfarenheter som finns samlade här kommer till användning även idag.

Det finns även anledning att man vid val av byggteknik och byggnadsmaterial använder det som huset är van vid, för att inte äventyra husets förmåga att klara den klimatiska och fysiska påverkan som det utsätts för.

Vad är det i den "antikvariska" byggnadsvården som vi kan tillämpa på alla hus?

I den antikvariska byggnadsvården är en viktig utgångspunkt att vi ska försöka bevara så mycket som möjligt av den befintliga konstruktionen - även förändringar som tillkommit genom åren. Motivet för detta förhållningssätt är att byggnaden som konstruktion - inklusive förändringarna - bär på viktig information om samhället, t.ex. ekonomi, samhällsideal, sociala villkor, politik, estetiska värden, internationella kontakter och teknisk kompetens. Husen bär också på spår av de människor som bebott husen.

Alla dessa spår är viktiga för oss som lever idag.

Hög kompetens för resurssnålt fastighetsunderhåll

Antikvariska myndigheter och konsult- och byggföretag som har specialiserat sig mot att arbeta med vård av kulturhistoriskt värdefulla byggnader har utvecklat en hög kompetens när det gäller att renovera och reparera hus på ett försiktigt sätt som så mycket som möjligt av byggnaden bevaras. Man har utvecklat en teknik för att med små ingrepp sätta skadade hus i stånd igen. En etablerad teknik för resurssnålt underhåll finns alltså redan!

Man har också utvecklat en stor kunskap om de material och hantverkstekniker som de befintliga husen byggts av. Det är en

förutsättning för att vi ska kunna lappa och laga en befintlig konstruktion. Borde inte det här arbetssättet även användas på "vanliga" hus?

Lappa och laga i stället för att byta ut mot nytt

Målet att bevara så mycket som möjligt får konsekvenser för hur husen vårdas. Det blir viktigt att inte förändra huset, utan att behålla så mycket som möjligt, eftersom möjligheten att hämta information annars går förlorad. Vi ska t.ex. inte byta ut eller riva delar om det går att undvika. Finns det skador så ska vi reparera dem i stället för att byta ut mot nytt.

Undvik onödiga förändringar

Att avstå från att göra en omfattande förändring innebär oftast ett bra bevarande. Vi undviker på så sätt också onödiga kostnader och belastning på miljön i form av ökat resursuttag och deponi av avfall. Det är viktigt att verkligen tänka igenom stora de förändringar vi vill göra. Är de verkligen nödvändiga, eller kan jag anpassa byggnaden efter mina behov med mindre åtgärder?

Regelbundet underhåll är A och O

Ofta uppstår skador på grund av att underhållet är eftersatt. Små insatser som görs regelbundet håller huset i bra skick och ger små underhållskostnader. Fönster är ett bra exempel. Även om ett gammalt fönster kan se ut att vara i väldigt dåligt skick, går det nästan alltid att med små reparationer och genom att utföra eftersatt underhåll få det i gott skick igen.

Välj material som är möjliga att underhålla

Använd material som är enkla att underhålla. S.k. underhållsfria produkter innebär att de ofta inte är möjliga att underhålla. De är skapade för att hålla en viss tid och sedan är det tänkt att de ska bytas ut. Men det är dålig resurshushållning, både privatekonomiskt och ur miljösynvinkel, att riva ut och stoppa i nytt med jämna mellanrum så fort något börjar bli litet skamfilat.

Kompetens att reparera en bristvara

Ett vanligt problem idag är att byggnadsdelar rivs ut i onödan på grund av okunskap. Varken bygghantverkare, ingenjörer eller

arkitekter får lära sig något om äldre konstruktioner, material eller hantverk i sina utbildningar. Dagens utbildningar är uteslutande inriktade mot nyproduktion med moderna material, ofta i form av standardiserade moduler.

Utbildningarna innehåller inga inslag om hur vi reparerar befintliga konstruktioner. Detta sätter naturligtvis sin prägel på hur vi underhåller vår bebyggelse. Kunskapen om att reparera byggnader utifrån deras specifika förutsättningar har tydligen inte prioriterats i samhället tidigare. Nu är det hög tid för ett sådant synsätt!

Kraftigt ökande intresse för byggnadsvård

Under 80-talet, och framför allt under 90-talet har intresset för byggnadsvård ökat kraftigt. Mängder med böcker har skrivits och i heminredningstidningar finns alltid reportage från gamla hus som tagits om hand. Det har också startats flera s.k. byggnadsvårdscentra där man kan köpa nya och gamla reservdelar till sitt hus, gå på kurs eller fråga om råd. Det anordnas också kortare och längre utbildningar som behandlar byggnadsvård.

Intresset för traditionella byggnadstekniker och byggnadsvård har även ökat bland byggföretagen och hos konsulter av olika slag. Idag finns det i varje län ett antal företag som har specialiserat sig mot byggnadsvård.

Kulturmiljövården kan bidra med kunskaper

Idag pågår ett arbete i samhället för att utveckla ett modernt, kretsloppsanpassat byggande och underhåll. Modern teknik och rationell produktion lämnar stora bidrag när det gäller att skapa ett boende med hög komfort och låg miljöbelastning. Samtidigt måste vi ta tillvara de delar i det traditionella byggandet som kan lämna ett bidrag i detta sammanhang.

Detta gäller även den kompetens som utvecklats inom den antikvariska byggnadsvården. Kulturmiljövården och de byggnadsvårdsinriktade företagen har genom sitt arbete med att

bevara det byggda kulturarvet stora kunskaper om det traditionella byggandet och utvecklat metoder och principer för ett långsiktigt bevarande med minimala ingrepp.

Antikvarisk byggnadsvårdskompetens en viktig resurs

Nu när byggandet ska ställas om för att bli långsiktigt hållbart, är dessa kunskaper en viktig resurs som kan tillämpas på långt fler byggnader än bara de med det största kulturhistoriska värdet.

Genom att sprida kunskap om byggnadsvård till fler fastighetsägare ökar möjligheterna för att byggnadsvårdens viktiga bidrag fångas upp i den pågående processen att kretsloppsanpassa underhåll och renovering av byggnader. Därför vill vi genom detta projekt sprida kunskap om de centrala delarna i det traditionella byggandet och det som präglar byggnadsvården, så att fler fastighetsägare och yrkesmän får kunskap om detta och kan föra med sig det in i ett modernt, kretsloppsanpassat byggande och fastighetsunderhåll.